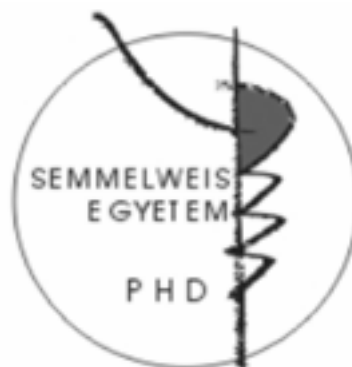

A lelkipozó szakirányú továbbképzés curriculumának kidolgozása, eredményességvizsgálata és fejlesztése

Doktori tézisek

Török Gábor Pál

Semmelweis Egyetem
Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Pethesné Dávid Beáta habilitált egyetemi docens, Ph.D.

Hivatalos bírálók: Dr. Gombocz János egyetemi tanár, Ph.D.

Dr. Varga Imre főiskolai docens, Ph.D.

Szigorlati bizottság elnöke: Dr. Túry Ferenc egyetemi tanár, Ph.D.

Szigorlati bizottság tagjai: Dr. Széman Zsuzsa tud. főmunkatárs, Ph.D.

Dr. Szabó Lajos egyetemi tanár, Ph.D.

Budapest
2013

1. Bevezetés

A lelkigondozás a lelki egészség védelmére irányuló segítő tevékenységek egyik részterülete. Specifikumát a spirituális és vallási tartalmakhoz való viszonya és ez alapján kialakuló munkamódja határozza meg. Vallási orientációja miatt segítő aktivitását alapvetően befolyásolja az adott társadalmi környezet és az egyházak társadalmi szerepvállalási lehetősége.

A rendszerváltás után Magyarországon a lelkigondozás helyzete és a lelkigondozók továbbképzésének a lehetősége alapvetően megváltozott. Lehetőség nyílt a korábban elhatárolt tudományterületek közeledésére, interdiszciplináris együttműködések kialakításra. A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete ebben az új helyzetben, képzési tapasztalataira építve, egyházi felsőoktatási intézményekkel együttműködve, hittudományi alapképzettségük számára humántudományi továbbképzést indított.

A 2002-ben indult továbbképzés tanterve a curriculum elmélet alapján, az oktatási folyamatot több irányból szabályozott rendszernek tekinti, melyben fontos szerepet kap a program célkitűzéseinek és oktatási módszereinek empirikus kutatásokon alapuló felülvizsgálata. Ez biztosítja a szak társadalmi adaptivitását és hatékonyságát. Az oktatási eredményesség igazolására és fejlesztésére két kutatás irányult a szak elmúlt tíz évében.

Az első kutatás a lelkigondozó szakirányú továbbképzésre felvett hallgatók motivációs leveleinek tartalomelemzésével foglalkozik. (n= 203) Célja, annak feltárása, hogy milyen motivációs tényezők alapján döntöttek a különböző egyházakból és különböző munkaterületekről érkező lelkigondozók a továbbképzésre való jelentkezés mellett.

A második kutatás egy longitudinális vizsgálat keretében, a kulcskompetenciák változásának eredményességét elemzi. (n=68/56) A hallgatók személyiségjellemzőit és azok változást a Kaliforniai Pszichológiai Kérdőív (CPI-S) magyarországi 300 tételes változatával, a lelkigondozói beszélgetéskompetencia változását egy saját kidolgozású kérdőívvel méri. A személyiségjellemzők változása nem volt kimutatható, ugyanakkor a felvételi rendszer eredményessége igazolódott.

A két kutatás nem meríti ki a curriculum teljes rendszerének valamennyi lehetséges eredményességi szempontját. Két kiemelten fontos mérési ponton elemzi az eredményesség és hatékonyság elemeit. A vizsgálati területek szempontjából átfogóan foglalkozik a képzési rendszerrel: vizsgálja a bemeneti oldalt (Kinek? Mit?), a kimeneti oldalt (Milyen eredménnyel?) és a képzés folyamatára vonatkozóan von le következtetéseket (Hogyan?). A

vizsgálati funkciók oldaláról nézve az igazolás/legitimizálás, ellenőrzés/kontroll, valamint a javítás/optimalizálás szempontjait vettük figyelembe.

2. Célkitűzések

A két vizsgálat átfogó célkitűzése: a továbbképzés curriculumának rendszerszintű elemzése az eredményesség (igazolás, ellenőrzés) és a fejlesztési lehetőségek (javítás) szempontjából. A célok meghatározása a curriculum elmélet alapján az eredményességvizsgálati területek és funkciók mátrixában valósult meg. (1. ábra) A két kutatás célkitűzései a tanterv felülvizsgálatában kapcsolódnak össze.

1. ábra: Az eredményességvizsgálati területek és funkciók mátrixa, mely összesíti a célkitűzéseket

FUNKCIÓK (Wesseler, 1999)	TERÜLETEK		
	Bemenet (Kinek?)	Folyamat (Mit?)	Kimenet (Mi az eredménye?)
igazolás, legitimizálás	motivációk feltárása (Kutatás 1.)	–	személyiségfejlesztés kimutatható hatása (Kutatás 2.)
ellenőrzés, kontroll	felvételi eljárása eredményessége (Kutatás 2.)	–	kulcskompetenciák elsajátításának mértéke (Kutatás 2.)
javítás, optimalizálás	célcsoportok differenciálása a motivációk alapján (Kutatás 1.)	képzési célok felülvizsgálata (Kutatás 1-2.)	képzés hatékonyságának növelése (Kutatás 1-2.)

Mindkét kutatás önálló részletesebb célkitűzésekkel is rendelkezik. Más eszközökkel és más pontokon méri az eredményességet, de együttesen mutatnak rá azokra a fejlesztési lehetőségekre, melyek a képzés „küldetesként” felfogott céljait szolgálják.

2.1 Kutatás 1. A motivációkutatás részletes célkitűzései

A motivációk sajátosságainak és mintázatainak feltárására, a képzési tapasztalatok és a szakirodalmi adatok alapján, kutatási kérdéseket és hipotéziseket fogalmaztunk meg.

(1) Alapvető célkitűzésünk annak feltárása, hogy mik a legjellemzőbb motivációs motívumok a képzésre való jelentkezésben.

Hipotézis: A hitéleti végzettségűek azért keresik a humán tudományi ismereteket, segítő gyakorlatot és spiritualitást integráló továbbképzést, mert sokan keresik meg őket olyan egyéni életvezetési kérdésekkel, lelki zavarok betegségek és krízisek idején, amiben inkompetensnek élik meg magukat, amihez nem érzik magukat elég fölkészültnék. Így munkájuk egyik fontos területét nem tudják ellátni, maguk és környezetük elvárásainak megfelelően. Ezért a kudarchelyzetek elkerülése és a sikeresebbé válás alapvető befolyásoló tényező a jelentkezésükben.

(2) Mire irányul a tanulási motivációjuk: új feladatkörök ellátására (specializálódás), vagy a „hagyományos” feladatkörök hatékonyabb végzésére (professzionizálódás)?

Hipotézis: Az elmúlt évtizedek társadalmi változásai több területen lehetővé tették a lelkigondozók számára, hogy az egyházon belüli közösségi tevékenység mellett, egyre több, egyházi és állami egészségügyi, szociális és oktatási intézményben is speciális lelkészi, lelkigondozói szerepet vállalhassanak. Ezekben az intézményekben sajátos élethelyzetekkel, problémákkal, kihívásokkal találkoznak, amikre fel kell készülniük, hogy munkakörüket elláthassák és ezáltal elfogadott tagjaivá válhassanak az adott intézmény munkatársi teamjének. Feltételezzük hogy e tendencia miatt, a speciális társadalmi csoportokkal végzett lelkigondozói munka hatékonyabb ellátása irányuló motiváció jelentősebb mint a professzionizálódás motiváció.

(3) Más motivációk jellemzőek-e a katolikus illetve a protestáns felekezetű résztvevőkre? Vannak-e olyan felekezeti sajátosságok, melyeket érdemes lenne figyelembe venni az ökömenikus szemléletű képzésszervezésében, célkitűzéseiben?

Hipotézis: Az egyes felekezetek motivációja eltér egymástól. A protestáns felekezetűek inkább a specializálódás lehetőségét keresik, míg a lelkipásztor hiánnyal küzdő katolikus egyházból inkább a hatékonyabb szolgálat érdekében jönnek.

(4) Összefüggést mutat-e a munkában eltöltött évek száma az inkompetencia megélésével?

Hipotézis: A munkavégzéshez kapcsolódó negatív élményekkel való túltelítődés a tapasztalati évek számával összefüggést mutat, ezért a továbbképzési motivációk között az

inkompetencia megélése kevésbé jelenik meg az alapidiploma megszerzését követő első két évben, inkább később jellemző!

(5) Mutat-e különbséget a nők és férfiak viselkedése a motivációk szempontjából?

Hipotézis: A nők és férfiak eltérő helyzete, „karrierlehetősége” megmutatkozik majd a továbbképzésre indító motivációkban is.

2.2 Kutatás 2. A személyiségjellemzők és kulcskompetenciák vizsgálatának célkitűzései

(1) *A felvételi vizsgarendszer eredményességének tesztelése.*

A felvételi eljárás jelentős szerepet játszik a lelkipozítói továbbképzésre való alkalmasság felmérésében, melyben a személyiség, mint más segítő szakmákban, nagyon jelentős tényező. A felvételt nyert hallgatók személyiségprofiljának felmérése fontos visszajelzést nyújt a felvételi eljárás alkalmasságáról.

(2) *Az évfolyam összesített személyiségprofiljának változása.*

A vizsgált célcsoport személyiségprofilja mutat-e változást a képzés hatására vagy sem? Illetve ha mutat eltérést, akkor ez szignifikáns-e vagy sem? A képzés fontos célkitűzése a személyiségfejlesztés. Kérdés volt számunkra, hogy a személyiségdiagnosztikai tesztel bizonyítható-e, hogy a hallgatókban a változás nem csak kognitív szinten az ismeretek bővülésének és a technikák elsajátításának szintjén, hanem mélyrehatóbban a személyiség alapidimenzióiban is változást hoz-e.

(3) *A lelkipozítói beszélgetéskompetencia képzés alatti változásának mérése.*

A curriculum készségfejlesztő stúdiumaiban nagy hangsúlyt kap a személyközpontú nondirektív szemléletmód és válaszadási készség elsajátítása és megfelelő alkalmazása a lelkipozítói tevékenységben. A lelkipozítói beszélgetéskompetencia változásának felmérésével visszajelzést kapunk módszereink és stúdiumaink eredményességéről és a képzés fejlesztésének lehetséges irányairól.

3. Módszerek

3.1 Kutatás 1.

A vizsgálatban három évfolyam (2005, 2008, 2011) hallgatóinak, összesen kétszázhárom motivációs levelét dolgoztuk fel. (n=203). A kiválasztás kritériuma volt, hogy a hallgató felvételt nyert a képzésbe.

Vizsgálatunkban a motivációs levelek tartalmi egységeiből képzett kategóriák gyakorisága és egymáshoz való viszonya szolgáltak a kvantitatív elemzés alapjául. Elemzésünk alapját a kommunikációs tartalomban (motivációs levél szövege) megmutatkozó trendek jelentették. A trendek feltáráshoz tartalomelemző módszerét alkalmaztuk. A kódolás során tizenkét alapvetően jellemző motivációt tártunk fel.

Az előzetes kategóriák kialakításában két kódoló vet részt, majd a szövegek elemzését a kutatás vezetője egy személyben végezte el.

A motivációs kategóriák itt bemutatott feltárása operacionalizálási folyamatot jelent, mely alapján a későbbi évfolyamokban kérdőívvel vagy szoftveres tartalomelemzéssel pontosabban feltárhatóak a jelentkezők tanulási motivációinak mintázatai.

Az eredmények a curriculum fejlesztés szempontjából relevánsak, tartalmi érvényességét a képzésben szerzett tapasztalataink alátámasztják, de nem mutatnak túl azon. Valamely szövegelemző program használata előnyt jelentene az adatok további pontosításában.

3.2 Kutatás 2.

Longitudinális vizsgálatunkban 2005 szeptemberében és 2008 májusában, az évfolyam tanulmányi idejének elején és végén került sor az adatok felvételére. A kutatásban való részvétel önkéntes volt, a beiratkozó és végzős hallgatók név nélkül töltötték ki a kérdőíveket.

A vizsgálati mintát a 2005-ben beiratkozók (n=68) és a 2008-ban végzősök (13 fő lemorzsolódásával, n=55) alkották

A vizsgálatban (1-2) egyrészt a *Kaliforniai Pszichológiai Kérdőív* (CPI-S, Gough 1956), magyarországi 300 tételből álló változatával (Oláh 1984), valamint (3) egy *lelkipedagógiai beszélgetéskompetencia felmérésére* szolgáló saját kidolgozású teszttel dolgoztunk.

(1-2) Rövidített Kaliforniai Pszichológiai Kérdőív (CPI-S)

Választásunk azért esett erre a tesztre, mert az egészséges személyiség feltárására és leírására alkalmazzák, nem a patológikus jellemzők feltárására vagy diagnosztizálására. A 300 tételes rövidített magyar változata huszonegy személyiségvonást mér, melyek leírják a jól funkcionáló személyek interperszonális viselkedési tendenciáit, önszabályozási módjait, motivációs és intellektuális jellemzőit. A mérőmódszer a magyar populációra standardizált. Az adatfelvételt, a kérdőívek feldolgozását és az eredmények értelmezését pszichológus szakértő végezte illetve segítette.

(3) A lelkipedagógiai beszélgetéskompetencia változásának mérőeszköze

A beszélgetéskompetencia változását vizsgáló kérdőívünket – egyetemünk kutatócsoportjának bevonásával – egy konkrét hallgatói esetet alapul véve alakítottuk ki. A kérdőív a lelkipozítói segítő beszélgetést leginkább meghatározó kompetenciák mérésére irányul. Kitöltésekor a hallgatónak végig kell olvasniuk egy lelkipozítói eset leírását, majd nyolc nyitott kérdésre kell válaszolniuk. A kérdőív szerkesztése során arra törekedtünk, hogy az elemzett esetben szereplő lelkipozítói interakciók és az alapmagatartás szakmai megítélésében megkülönböztethetők legyenek a képzés során elsajátított szemlélet és módszer konkrét alkalmazási lehetőségei.

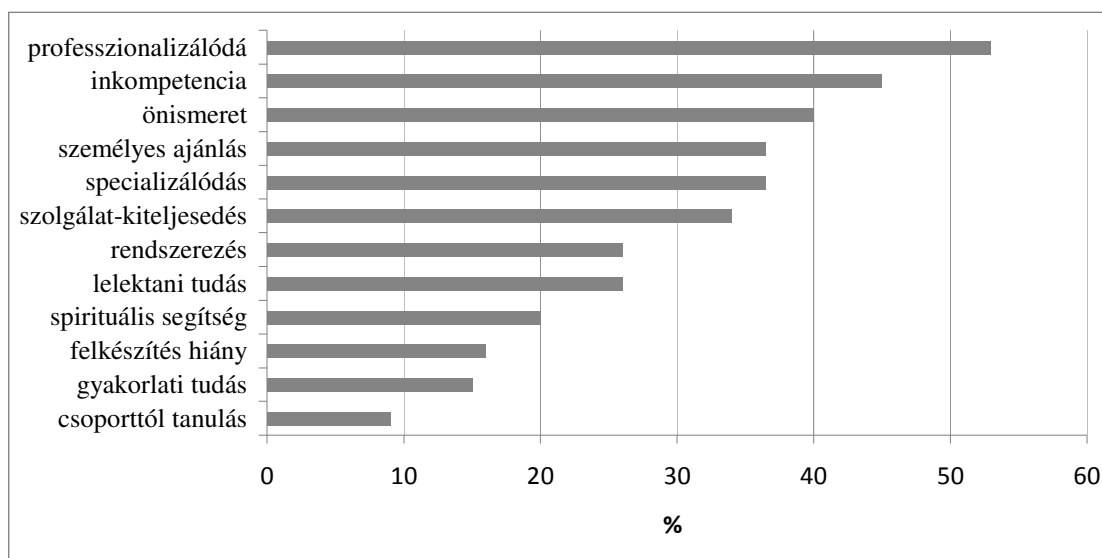
A kérdőív nyitott kérdéseket tartalmaz, az eredmények kvantitatív értékeléséhez kategóriarendszert alakítottunk ki. Az egyes kérdésekre adott válaszokat először a lelkipozítói segítő beszélgetésnek a képzésben képviselt szakmai szempontjai szerint elemeztük, majd ennek alapján alakítottunk ki kategóriákat, melyekhez pontértéket rendeltünk. A kódolást három független kódoló végezte: egy lelkipozítói, egy mentálhigiénés szakember és egy szociológus kutató.

4. Eredmények

4.1 Kutatás 1.

(1) Tizenkét motivációs motívumot azonosítottunk. Ezek közül a leggyakoribbak (professzionizálódás, inkompetencia megéleése, önismeret, személyes ajánlás, specializálódás, szolgálat-kiteljesedés) azt mutatják, hogy a legdöntőbb befolyásoló tényező a jelentkezésben, hogy a munkájuk hatékonysága érdekében, szakmai ismereteket és személyiségfejlesztő lehetőségeket keresnek, cselekvőképességük megőrzése és lelkipozítói identitásuk megerősítése érdekében.

2. ábra: Motivációk előfordulásának gyakorisága (%) (N=203)

(2) Az adott feladatkör, vagy a speciális területek felé való nyitás kérdésében a motivációk gyakorisága inkább a professzionalizálódás igényének a nagyobb mértékét mutatja. Ez a mindennapi tapasztalatuk feldolgozását, és az új ismeretek régihez való integrálásának fontosságát indokolja és erősíti meg.

(3) Felekezeti megközelítésben nem jelentős az eltérés a csoportok között. Inkább a nemmel és a tevékenységi körrel kapcsolatosak a különbségek.

(4) A munkában eltöltött évek száma, a munkatapasztalat években mérhető növekedése, nem mutat összefüggést az inkompetencia megélésével.

(5) A férfiakra inkább a professzionalizálódás, a munkatárs személyes példája vagy ajánlása, és a felkészítés hiányra való hivatkozás és a szolgálatban való kiteljesedés jellemző. A tanulás számukra inkább eszköz a munkájukban való helytálláshoz és boldoguláshoz. Nem a frusztráló helyzetekre és személyes alkalmatlanságukra hivatkoznak, hanem külső okokra, mint pl. a felkészítés hiányra. A nők inkább említenek inkompetencia megélését hordozó élményeket és az önismeret, személyiségfejlesztés, valamint a specializálódás motivációja jellemzi őket, nyitottabbak a személyiségfejlesztő munkára.

4.2 Kutatás 2.

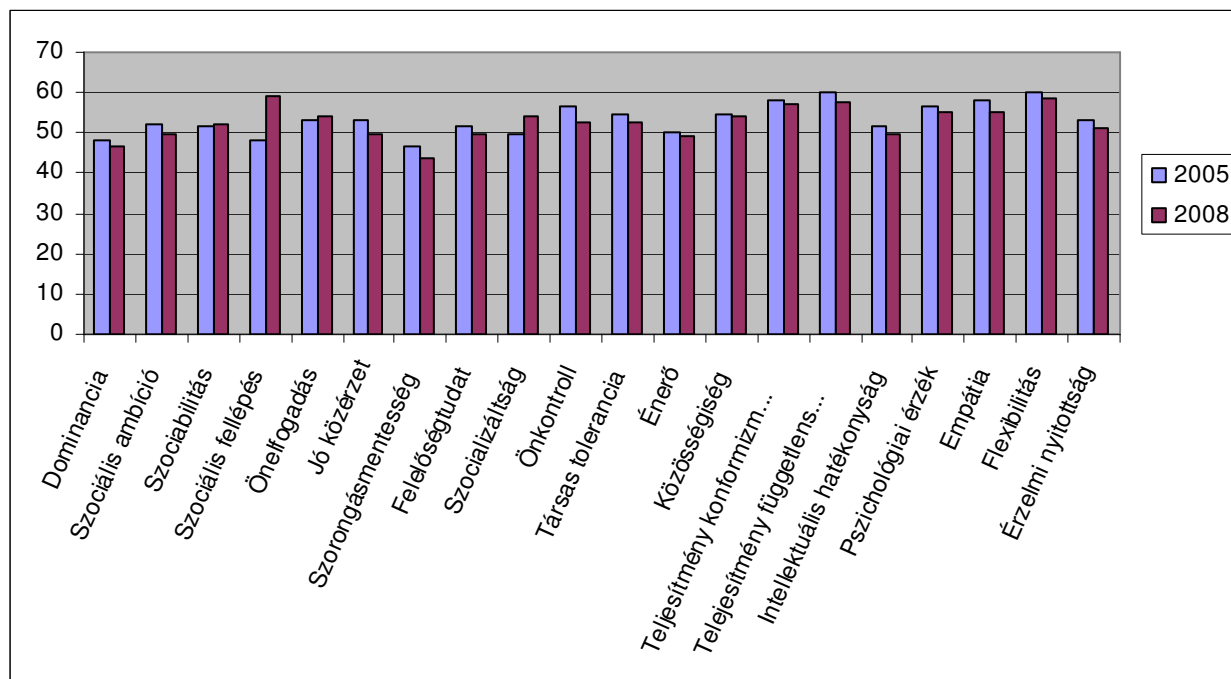
(1-2) CPI-S kérdőívvel mért eredmények.

A két minta között számottevő eltérés nem jelentkezik. A 2008-as eredmény nagyrészt követi a 2005-öst, vagyis a két minta személyiségprofilja statisztikai értelemben azonosnak tekinthető.

Összességében kijelenthető, hogy egyrészt a vizsgálati minta a CPI révén mérhető általános személyiségvonások szempontjából a normál tartományba (30-70 % között) tartozik, másrészt a képzés során a résztvevők személyiségvonásai nem változtak szignifikáns mértékben. (Ild. 3. ábra)

3. ábra: CPI-S skálaeredmények a 2005 és 2008 mintában (%)

(3) A beszélgetéskompetencia változást mérő kérdőív eredményei

A képzés valamennyi területét integráló beszélgetéskompetencia összetevőinek felmérése azt mutatja, hogy az elérni kívánt változás több lényeges területen megtörtént a képzés során az eltérő tapasztalati háttérrel rendelkező hallgatók jelentős hányadánál.

Mivel az egyes kompetenciák változói eltérő eloszlással rendelkeznek, különböző statisztikai eljárásokkal ellenőriztük a változásukat. (1. táblázat, 2. táblázat) Szignifikáns növekedés volt kimutatható a 'személyközpontúság' változóban, míg az 'érzések megértése' változó értéke emelkedett ugyan, de nem szignifikáns mértékben.

1. táblázat: Az 'érzések megértése' és a 'személyközpontúság' folytonos változók elemzésének eredményei

Kompetenciák	Eredmények							
	Teljes minta (N=54)							
	T1 (pre)		T2 (post)		t	p		
min	max	M	SD	M			SD	
Érzések megértése: Felismeri-e a válaszadó a lelkigondozó érzéseket tükröző válaszait?	-3.0	5.0	2,10	1,76	2,42	1,47	-1,39	0,172
Személyközpontúság: Felismeri-e a válaszadó a lelkigondozó inadekvát problémaközpontú válaszait?	-3.0	8.0	1,58	2,52	3,72	2,5	-5,34	< .001

Más statisztikai eljárással igazoltuk, hogy a további változók esetében az eredmények szerint szignifikáns változás történt a 'kompetenciahatárok felismerésében', a 'nondirektivitás' és a 'folyamatért vállalt felelősség' mértékében, a 'spirituális kísérés' minőségében. Valamennyi esetben növekedett a magasabb segítői kompetenciát jellemző kategóriák előfordulási gyakorisága és egyénenkénti összevetésben is a magasabb kompetencia felé volt több változás. Nem volt szignifikáns változás a 'direktivitás' és a 'keretek tartása' változók esetében.

2. táblázat. A beszélgetéskompetencia-mérés eredményei

Kompetenciák	Gyakoriságok				Khi-négyzet	p
	N (pre)	%	N (post)	%		
Nondirektivitás: A válaszadó beszélgetés egy adott pontján empátiikus, érzelmekeket tükrözö választ ad-e?						
<i>nem, tanácsot ad</i>	34	63,0	7	13,0		
<i>nem adekvát reakció</i>	8	14,8	0	0,0		
<i>igen</i>	12	22,2	47	87,0		
Total	54		54		46.54 ¹ 45,76 ²	< ,001 < ,001
Direktivitás: Felismeri-e a válaszadó a jegyzökönyvben a két adekvát direktív választ?						
<i>nem</i>	12	24,0	14	28,0		
<i>részben, nem indokol</i>	14	28,0	13	26,0		
<i>egyiket, és jól indokolja</i>	22	44,0	22	44,0		
<i>mindkettöt, de nem jól indokolja</i>	0	0,0	0	0,0		
<i>mindkettöt, jól indokolja</i>	2	4,0	1	2,0		
Total	50		50		0,21 ³	0,899
Kompetenciahatárok felismerése: Szükségesnek tartja-e a válaszadó más szakember bevonását?						
<i>nem</i>	24	44,4	12	22,2		
<i>nem, de néhány tünetet felismer</i>	3	5,6	1	1,9		
<i>igen, de nem indokol</i>	17	31,5	15	27,8		
<i>igen, de hiányos az indoklás</i>	10	18,5	19	35,2		
<i>igen és az indoklás is pontos</i>	0	0,0	7	13,0		
Total	54		54		14,92 ⁴ 12,14 ⁵	0,005 0,002

Folyamatért vállalt felelősség: A válaszadó válaszában figyelembe veszi-e a kereteket és a kliens pszichés állapotát?

<i>nem</i>	5	10,9	0	0,0		
<i>kis részben</i>	10	21,7	11	23,9		
<i>részben</i>	13	28,3	2	4,3		
<i>csak az egyiket</i>	17	37,0	11	23,9		
<i>igen, mindkettőt</i>	1	2,2	22	47,8		
Total	46		46		33,57 ⁶ 28,14 ⁷	< ,001 < ,001

Spirituális kísérés: Felismeri-e a válaszadó, hogy nem megfelelően kíséri ebben a kérdésben az esetben szereplő lelkigondozó a kliensét?

<i>nem</i>	10	21,3	0	0,0		
<i>nem foglal állást</i>	11	23,4	1	2,1		
<i>részben</i>	22	46,8	32	68,1		
<i>igen</i>	4	8,5	11	23,4		
Total	47		47		- 3,85	< .001

Keretek tartása: A lelkigondozó határozott, kerettartó lezárását elfogadhatónak tartja-e a válaszadó?

<i>nem</i>	41	80,4	36	70,6		
<i>igen</i>	10	19,6	15	29,4		
Total	51		51		1,32	0,250

Megjegyzések:

- ¹. A 2. cellában 4 a várt gyakoriság
- ². Első 2 kategória összevonva
- ³. Utolsó 3 kategória összevonva!
- ⁴. A 4. cellában 5-nél kisebb a várt gyakoriság
- ⁵. Válaszok 3 kategóriába összevonva
- ⁶. A 4. cellában 5-nél kisebb a várt gyakoriság
- ⁷. Válaszok 3 kategóriába összevonva

4.3 Eredmények összegzése

(1) A bemeneti oldalon vizsgált kérdések eredményeinek összegzése.

A curriculum elmélet alapú tanterv bemeneti oldalán a motivációk feltárására, célcsoportok differenciálására és a felvételi eljárás eredményességére irányuló kérdések jelentek meg.

- Igazoltuk (legitimizáltuk), hogy a cselekvőképességük megőrzése és fejlesztése az alapvető céljuk a képzésbe belépőknek. A legjellemzőbb motivációs tényezők a segítő kompetenciák elsajátításra irányulnak.

- Ellenőriztük (kontrolláltuk), hogy a felvételi eljárás megfelelően kidolgozott és így alkalmas a jelentkezők szűrésére, ezáltal biztosítja a továbbképzés célkitűzéseinek megvalósítását.

- Javítottuk (optimalizáltuk) a célcsoportok differenciálását. A motivációs különbségek rámutattak a férfiak és nők, ill. a tevékenységi körökkel (lelkész vs. nem lelkész) kapcsolatos összefüggésekre.

(2) *A kimeneti oldalon vizsgált kérések eredményeinek összegzése.*

A kimeneti oldalon a személyiségfejlesztés kimutatható hatását, a kulcskompetenciák elsajátításának mértékét és a képzés oktatási hatékonyságának növelésének lehetőségét vizsgáltuk.

- Az igazolási (legitimizálási) funkcióban a választott személyiségdiagnosztikai tesztel nem sikerült kimutatni szignifikáns változást a személyiségjellemzőkben. A képzés személyiség fejlesztésre irányuló stúdiumainak hatását e vizsgálati eszközzel nem tudtuk igazolni.

- Az ellenőrzési (kontroll) funkcióban, a kimeneti oldalon, kimutatható változás mutatkozott a kulcskompetenciák elsajátításának területén. Ellenőriztük, hogy a lelkipogozó szakirányú továbbképzési szak oktatási módszerei megfelelően megválasztottak és ez által eredményesek abból szempontból, hogy a továbbképzés szakmai célkitűzései, az elérni kívánt kompetencianövekedés a végzett hallgatók nagy százalékánál létrejön, a különböző életkor, tapasztalati háttér és képzettség ellenére.

- A javítási (optimalizálás) funkcióban a képzés oktatási hatékonyságának növelés érdekében kimutathatóvá tettük azokat a kompetenciaterületeket, melyekben nem értünk el kimutatható változást, aminek az elsajátításra nagyobb hangsúlyt kell fektetni.

5. Következtetések

Az eredményességvizsgálati kutatások eredményeinek feldolgozását a tanterv folyamat oldalára tett hatása, a képzési célok felülvizsgálata és a képzési curriculum átdolgozása teszi teljessé. Az eredményekből levont következtetések a szak átdolgozásában a tantervi folyamatok optimalizálásában jelennek meg. A szak oktatási programjának átdolgozása kétirányú folyamat következménye. Egyrészt külső okként a felsőoktatási rendszer átalakulása („bolognai folyamat”), másrészt belülről az oktatási tapasztalatok és az eredményességvizsgálat eredményei tették szükségesszerűvé. A szakot kisebb óraszámú, az új alap és mesterképzési rendhez illeszkedően kellett átdolgozni és újra engedélyeztetni az Oktatási Hivatalnál 2011-ben. Az átdolgozás során a „külső kényszer” miatt nem minden esetben lehetett a kutatások eredményeiből fakadó szakmai szempontokat érvényesíteni, kompromisszumokat, áthidaló megoldásokat is kellett keresni. Az átdolgozás arra is lehetőséget teremtett, hogy a tíz év alatt végbement társadalmi és oktatáspolitikai változások a képzésre hatással legyenek.

(1) Az átdolgozás során felül kellett vizsgálni, hogy a lelkipozítás mely irányzata határozza meg a képzés szemléletét. Ebben a motivációelemzés és a társadalmi környezet változása kapott szerepet.

A motivációs levelek rámutattak arra, hogy a jelentkezők nagyon különböző és sokrétű emberi problémával és élethelyzettel találkoznak a munkájuk során, amit kevésbé jellemez a specializálódás, mint azt a képzés indulásakor azt remélni lehetett.

A szak kidolgozása és indulása óta eltelt időben, a lelkipozítói tevékenység ismertebbé, elfogadottabbá vált az egyházakban és a társadalomban. A képzések hatására ismerté váltak a lelkipozítói elméletek és irányzatok, szakfolyóirat indult (Embentárs) és alapvető szakirodalmak jelentek meg e területen. A lelkipozítók továbbképzési lehetősége is bővült, és ezzel a megközelítések mentén differenciálódási folyamat indult el. Létrejötték más lelkipozítói irányzatokhoz köthető képzések.

A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete az együttműködő egyházi felsőoktatási intézményekkel (Szent Atanáz Görögkatolikus Főiskola, Evangélikus Hittudományi Egyetem) a mentálhigiénés szemlélet további integrálása és hangsúlyozása mellett döntött, a képzést *mentálhigiénés lelkipozító továbbképzés* néven nyújtotta be, a képzési időt, két évre, 560 órára csökkentve.

(2) Felül kellett vizsgálni a specializálódás lehetőségének jelentőségét. A rendszerváltás után az egyházak társadalmi szerepvállalásának növekedésével a képzés szakirányainak létrehozásában meghatározó volt az a terv és remény, hogy az egészségügyi, szociális és nevelési intézményekben lehetőség nyílik önálló lelkipozítói státuszok létrehozására. Ez nem valósult meg, egységes ellátórendszer nem alakult ki ezen a területen. Még a leginkább támogatott kórházi lelkipozítói tevékenységben sem született meg az a rendelet, amely előírná vagy lehetővé tenné, az önálló státuszú lelkipozítók államilag támogatott működését.

A hallgatói motivációs levelek feldolgozása azt az eredményt hozta, hogy elsődlegesen a saját munkaterületükbe integrálva a gyülekezeti és egyházi fenntartású intézményekben nyílik lehetőség lelkipozítói feladatok ellátására. Ennek mutatója a professzionalizálódás motiváció magas értéke. Elsődlegesen tehát alapfeladataik ellátásához keresnek szakismerteket. Alapfeladataik hatékonyabb ellátása a meghatározóbb céljuk. A lelkeszi, diakónusi, tanári munkakörökben és nem csak a lelkipozítói beszélgetésekben ill. csoportokban tudják jól alkalmazni a mentálhigiénés megközelítés elemeit. A preventív szemléletet, az interdiszciplináris együttműködési készséget, a saját-erőforrás orientációt, a lelki egészség megőrzésére irányuló valamennyi mentálhigiénés eszközt integrálni tudják munkájuk valamennyi területébe és lelkipozítói tevékenységükbe is. A mentálhigiénés

szemlélet jól illeszkedik a Nauer-féle perspektívák pluralitásán alapuló kombinatorikus lelkipálcázási koncepcióhoz. A multiperspektívikusnak nevezett modell ugyanis nem mereven szétválasztott szerep-előírásokat határoz meg a lelkipálcázók számára, hanem perspektívákat nyújt, amelyek teret nyitnak arra, hogy ezeket szabadon alkalmazzák az aktuális szituációban. Ezért e foglalkoztatási helyzet alapján, a feladataihoz igazodva, a szakirányok szerinti specializálódási lehetőség megszűnt, egységesen „mentálhigiénés lelkipálcázó” diploma szerezhető a szakon.

(3) A kompetenciák elsajátítására irányuló kutatási részben az *'érzések megértése'*, *'keretek tartása'* változók nem mutattak szignifikáns változást. Úgy véljük, a továbbképzésnek számolnia kell a hozott tapasztalatok túl a hozott elméleti ismeretekkel is, mivel a hittudományi karokon az alapképzésekbe a gyakorlati teológia egyre hangsúlyosabb szerepet kap. A lelkészek, diakónusok felkészítésébe bevonják a lelkipálcázói segítség elméleti ismereteinek alapjait is, a hitoktatás, prédikáció gyakorlati pedagógiai és pszichológiai ismeretei mellett. A teológiai végzettségűek elméletben már ismerik pl. az érzések menti kommunikáció rogersi alapelvét, vagy a kerettartás szükségességét. Teszthelyzetben fel is ismerik ezek jelentőségét, az alkalmazás módjára, munkájukba való integrálásra kell nagyobb hangsúlyt fektetni.

A humán tudományok és a teológia megközelítés integrációjának elősegítése érdekében az átdolgozás után az elméleti előadásokon az alkalmazás lehetőségeit a továbbképzésben már végzett és egy adott területen gyakorlatot szerzett lelkipálcázók mutatják be. (Segítő kapcsolat elmélete, Családsegítő ismeretek, Társadalom ismeret stúdiumokban.)

(4) A személyiségjellemzők viszonylagos állandósága és a változás kimutatásának negatív eredménye az önismereti munka jelentőségét ugyan nem vonta kétségbe, de az óraszámcsökkentés terhére, a három intenzív hét közül a családi önismert stúdium elhagyása vált indokolttá. Így a képzésben jelenleg megtalálható mindkét intenzív hét integráló szerepe megmaradt, a segítő kapcsolat és lelkipálcázói kapcsolat, valamint a spiritualitás és lelkipálcázói kapcsolat területén.

(5) A motivációs levelekben említett problémakörök és azok kezelési nehézségei arra mutattak rá, hogy az egyéni lelkipálcázói beszélgetésre felkészítő kompetenciák mellett a csoportos vagy közösségi lelkipálcázói lehetőségek alkalmazására irányuló kompetenciák növelésére is szükségük van a lelkipálcázóknak. Az individualizálódó vallásgyakorlat mellett növekszik azok száma, akik kapcsolati és egzisztenciális problémáikkal az egyházi munkatársakat keresik fel, de növekszik az egyházak vallástól független közösségalkotó szerepe is. Így a társadalmi méretű problémák: mint az alkoholbetegek, házassági krízisben

levők, elváltak vagy munkanélküliek segítése lelkipozítói csoportok létrehozásával is kezelhetőek. A csoportvezetéshez szükséges alapismeretek beépültek a képzésbe. (Közösségi lelkipozítás elmélete, Közösségi lelkipozítói projektek stúdiók keretében.)

Ehhez kapcsolódó eredmény az is, hogy a beszélgetéskompetencia felmérése rámutatott, hogy minden kapcsolati tevékenységhez szükséges személyközpontú és nondirektív megközelítés megfelelően elsajátítható a képzésben. Ez a fejlesztés lehetőségét is megadja, ugyanis erre a tudásra jól ráépíthetők a lelkipozítók számára szintén fontos és alapszökönek tekinthető, csoport- és közösségvezetői kompetenciák. Ennek alapvető elemeit beépültek ugyan a képzésbe, de megfelelő szintű műveléséhez speciális képzés elvégzésére lenne szükség. A képzés keretein túlmutató fejlesztés a Mentálhigiéné Intézetben egy mesterképzés létrehozása ezen a területen. A „Mentálhigiénés közösség- és kapcsolatépítő mesterszak” szaklétesítési kérelemét a MAB 2009-ben elfogadta, a szakindítás kidolgozás alatt áll.

Az oktatás eredményességét és a hallgatói motivációiknak való megfelelést, azonban nem csak a konkrét kompetenciákra irányuló mérési eredmények igazolhatják, hanem a végzettek későbbi munkamódja, gyakorlati eredményessége, munkavégzésük hosszú távú sikere, megbízóik és egyházaik megbecsülése is. Ez kijelöli a további curriculum-fejlesztő kutatási lehetőségek irányát.

6. Saját publikációk jegyzéke

(1) Az értekezés témájában megjelent közlemények:

- Török G., Joób M. (2013) A mentálhigiénés szemlélet jelentősége és integrálása a lelkipozításba. In: Ittész G. (szerk.), Cura mentis -- salus populi: Mentálhigiéné a társadalom szolgálatában: Ünnepi kötet Tomcsányi Teodóra 70. születésnapjára / Festschrift für Teodóra Tomcsányi zum 70. Geburtstag. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet, Budapest, 417-429.
- Tomcsányi T, Török G., Csáky-Pallavicini R, Ittész A, Sallay V, Martos T, Török P. (2013) An Ecumenical, Interdisciplinary, and Integrating Specialization Program in Pastoral Counseling in East Central Europe. Journal of Psychology and Theology 41: 62-77.
- Török G., Tomcsányi T, Ittész A, Martos T, Semsey G, Szabó T, Tésenyi T. (2012) Ein ökumenisches Modell der Weiterbildung in Seelsorge: Geschichte und Ergebnisse der Evaluationsforschung der Weiterbildung. European Journal of Mental Health 7:24-56.
- Török P, Török G., Joób M, Tomcsányi T. (2010) Is the Promotion of Mental Health the Common Denominator of Ecumenism? A Curriculum and Some Experience. Panorama, Intercultural Journal of Interdisciplinary Ethical and Religious Studies for Responsible Research 22:137-147.
- Tomcsányi T, Csáky-Pallavicini R, Harmatta J, Pilinszki A, Török G. (2008) Lelkipozítás és pszichoterápia. Pszichoterápia 17:170-177.

(2) Egyéb – nem az értekezés témájában megjelent – közlemények:

- Semsey G, Török G., Csáky-Pallavicini Zs, Horváth-Szabó K. (2007) Die Praxis und die Wirksamkeit der Wertevermittlung in der Katholischen Gemeinschaft Regnum Marianum. European Journal of Mental Health 2:25-48.
- Ittész A, Csáky-Pallavicini R, Szabó T, Török G, Mesterházy A, Tomcsányi T. (2004) Untersuchung der autoritären Einstellung bei ungarischen StudentInnen. Österreichische Zeitschrift für Soziologie 29:75-92.